

mtatkki

Hungarian Academy of Sciences
Centre for Social Sciences
Institute for Minority Studies

A PDF fájlok elektronikusan kereshetőek.

A dokumentum használatával elfogadom az
[Europeana felhasználói szabályzatát](#).

alapján a más községek eltartási kötelezettsége alá tartozó budapesti hajléktalanokat az illetékes községbe visszaszállítani lehessen.⁵¹

A fővárosi, majd székesfővárosi közgyűlés jegyzőkönyveiben a cigánysággal kapcsolatba hozható, rögzített említések alacsony száma részben azzal is magyarázható, hogy 1950-ig a főváros közigazgatási területén kisszámú cigány etnikum létezett, amely Nagy-Budapest létrehozásáig alapvető gondot nem jelentett. Általában nemzetiségi kérdésekkel nem foglalkoztak, a cigány etnikumot a többi, Budapest területén élő nemzetiségekhez hasonlóan kezelték, a létükből adódó, felmerülő gondoknál időszaki megoldásokat alkalmaztak. A vándor, kóbor cigányok megjelenéséből származó intézkedési lehetőségeket országos törvények, belügyminiszteri rendeletek szabályozták a fővárosi vezetés számára (is) használható módon.

Ezek, és a vizsgált időszakban a székesfővárosi szegénységi/népjóléti politika szabályrendeletei azonban nem oldották meg a főváros egésze számára megnyugtató módon a cigányság be nem illeszkedő rétegeinek köszönhető gondokat. Már a korai, a cigányokkal kapcsolatos vármegyei köriratok is jól érzékeltették, hogy a Magyar Királyság gazdasági, társadalmi struktúrájába egy etnikum be nem tagozódó csoportjai okoztak nehézséget. A cigányság ügyét a székesfőváros (is) szegénykérdésként kezelte, és emiatt a munkaképes elszegényedettek, a lumpen életmódot folytatók és a társadalomba be nem illeszkedő cigány rétegek kapcsán felmerült gondok összerosódtak. Ez a szociálpolitikai szemlélet nem adott megoldást sem a székesfőváros, sem az érintett cigányok számára – utóbbiak egy részének életmódja és értékrendszere már a vizsgált időszakban sem volt a társadalom által tolerálva.

Gábrriel Tibor

A multikulturális nevelés jelentősége a jelenkori Szlovákiában

Jelen tanulmány a multikulturális nevelés fontosságáról és az iskolai nevelésben betöltött szerepéről szól. Azt szeretném bemutatni, miért fontos a multikulturális nevelés a jelenlegi szlovák társadalomban, és hogy miképpen segítheti a szlovákiai magyar kisebbségnek a többségi társadalomba való beilleszkedését. Rámutatok annak fontosságára, hogy miért szükséges a nevelésben alkalmazni azokat az elveket, amelyek elősegítik a békés együttélést a más kultúrához tartozó egyénnel, és hogy mely tényezők befolyásolják ezt a folyamatot.

Olyan korban élünk, amelyben az emberiség számára elkerülhetetlen a találkozás idegen kultúrájú emberekkel.¹ Ahhoz, hogy a más kulturális értékekkel rendelkező egyénnel való társadalmi érintkezés minél könnyebb legyen, már iskolás korban fel kell készíteni a gyermekeket. Ebben van fontos szerepe a multikulturális nevelésnek. A multikulturális nevelés olyan tevékenység, amely arra irányul, hogy a más nemzetiségű, fajú, vallású embereket megtanítsa az együttélésre, a kölcsönös megbecsülésre és együttműködésre,² ami az iskolákban rendszerint különböző programok keretében történik.

Vámos Ágnes szerint: „A pedagógiai multikulturalizmus olyan nevelés-oktatás, amely bevezeti a kisebbségi csoportok nyelvét és kultúráját a pedagógiai határendszerbe, hogy az egyének egészséges identitásokat és kölcsönösen pozitív csoportközi attitűdöket alakítsanak ki.”³ A multikulturális oktatás során a diákoknak el kell sajátítaniuk a következő alapismereteket: mi a kultúra, mi a saját kultúra, mi az idegen kultúra, mi a közös kultúra.⁴

⁵¹ Budapest székesfőváros 1937. november 12-i közgyűlése jegyzőkönyve. 590. kgy. szám. 421. old. Az 1938. évi fővárosi költségvetés tárgyalásánál elhangzott képviselői indítványok.

¹ A kultúrák közötti kölcsönhatásról bővebben lásd: Huntington, P. Samuel: A civilizációk összecsapása és a világtrend átalakulása. Bp. Európa Könyvkiadó, 2008.

² Průcha, Jan: Multikulturní výchova. Triton Praha, 2006. 15. old.

³ Vámos Ágnes: 2003. 451. old.

⁴ Vö. Zrinszky László: Nevelélmélet. Bp. Műszaki Könyvkiadó, 2002.

A fenti célok elérése érdekében szükséges, hogy az iskola és a tanár – akárcsak a társadalom – megfelelő módon legyen felkészülve ehhez. A tanárnak elsősorban az adott osztályban kialakult helyzetet kell ismernie: mennyire vannak felkészülve a diákok – mind a kisebbségi, mind a többségi nemzet tagjai – a másik fél elfogadására. Fel kell mérnie az ellentéteket a csoportok között, valamint a tanulók befogadóképességét. Fontos, hogy a tanár ne alkalmazzon kényszerítő megoldást, mert azzal csak növeli az ellenszenvet és az elutasítást a más kultúrához tartozó egyének, csoportok iránt. A tanulók befogadóképességéhez kell alakítani az anyag mennyiségét, fel kell kelteni érdeklődésüket a másik nemzet kultúrája, történelme, szokásai iránt. A pedagógusnak el kell érnie, hogy a tanulók ne kényszerűségből, hanem érdeklődésből tanuljanak.

Azokban az országokban, ahol eltérő kultúrájú, nemzetiségű népek élnek egymás mellett, a különböző kultúrák kölcsönösen hatnak egymásra. Példa erre Szlovákia, amely megalakulása óta többnemzetiségű állam. A 2001-es népszámlálási adatok alapján az ország nemzetiségi összetétele a következőképpen alakult: a lakosság 9,7%-a magyar, 1,7%-a roma, 0,8%-a cseh, 0,4%-a ruszin, 0,2%-a ukrán, 0,2%-a egyéb nemzetiségű.⁵ Azáltal, hogy Szlovákia tagja lett az Európai Uniónak, el kellett fogadnia az európai értékeket is, s vele együtt azt, hogy átjáróház lettünk kelet és nyugat között, uniós és nem uniós országok között, s ezen főleg a lakosság bevándorlását és keveredését értem.⁶

A Szlovák Köztársaság alkotmánya teljes mértékben elismeri és garantálja minden személy számára az alapvető emberi jogokat. Az alkotmány 33. cikkelye kimondja, hogy senkit sem érhet hátrányos megkülönböztetés nemzetiségi hovatartozása miatt. A 34. cikkely 1. bekezdése garantálja azon személyek számára, akik valamely nemzeti kisebbséghez vagy etnikai csoporthoz tartoznak, a sokoldalú fejlődést, elsősorban azt a jogot, hogy fejleszthessék saját kultúrájukat, továbbá szavatolja az anyanyelvükön való információk terjesztéséhez való jogot, a nemzetiségi egyesületekben való csoportosulás jogát, művelődési és kulturális egyesületek alapításának és fenntartásának jogát. A 2. bekezdés kimondja, hogy azon állampolgárok, akik nemzeti kisebbséghez vagy etnikai csoporthoz tartoznak, azon kívül, hogy joguk van az államnyelv elsajátítására, joguk van: *anyanyelvükön művelődni, anyanyelvüket használni a hivatalokban, részt venni azon problémák megoldásában, amelyek érintik a nemzeti kisebbséget vagy az etnikai csoportot.*

A fent említett jogokat azonban nem elég csupán deklarálni, hanem az erre vonatkozó törvények betartását az állami szerveknek kell megvalósítani. Szlovákiában a jelenlegi politikai hatalom inkább az asszimiláció híve, a többségi kultúra és az államnyelv dominanciájára törekszik. Ezt tükrözi a nemzeti kultúra védelmében a közelmúltban elfogadott ún. nyelvtörvény is. Mivel Szlovákia soknemzetiségű ország, a más nemzetiségű lakosokat nem beolvasztani kellene a többségi nemzetbe, hanem megadni minden kisebbségnek a lehetőséget, hogy tovább tudják fejleszteni nemzeti kultúrájukat, tagjai anyanyelvükön tanulhassanak, s ne idegennek, kisebbségnek érezzék magukat saját hazájukban. A másik súlyos véglet, ha a többségi kultúra elszigeteli a kisebbségi kultúrát, ekkor ún. gettó jön létre, amely megakadályozza a kisebbségi kultúra kommunikációját más kultúrákkal. Ilyen esetben a többségi kultúra kihasználja hatalmi fölényét a kisebbségi kultúrával szemben. Szlovákia minden lakójának el kell fogadnia azt a tényt, hogy multikulturális társadalomban élünk, és együtt kell működnünk. Hogyan lehetséges ez? Andorka Rudolf szerint ennek kialakításához a következő tényezők szükségesek:⁷

1. a nemzetállam politikai hatalmának decentralizálása;
2. a nemzeti identitás megőrzésének nemzetközi jogi garantálása;
3. az egyes emberek többes identifikációjának elterjedése,
4. nemzetközi civiltársadalom kialakítása.

A multikulturális nevelés akkor lesz eredményes, ha gyermekeinket az iskolában és otthon felkészítjük a más kultúrákkal való találkozásra és együttélésre. Körtvélyesi Klaudia szerint „az ifjúságnak, a jövő generációjaként, meg kell tanulnia más kultúrák felfedezését és tiszteletben tartását.”⁸ A multi-

⁵ Ld. www.statistics.sk

⁶ A statisztikai hivatal adatai (www.statistics.sk 06.09.2007) alapján Szlovákiába 7100 egyén települt. Ebből 83,4% az Európai Unió tagállamaiból, 9% Ázsiából, 5,7% Amerikából, 1% Ausztráliából és Océániából, 0,9% Afrikából. A Belügyminisztérium (www.minv.sk 06.09.2007) adatai alapján a Szlovákiában menedéket kérő személyek száma 2000 és 2006 között a következőképpen alakult: 2000: 1556 személy, 2001: 8151, 2002: 9743, 2003: 10358, 2004: 11395, 2005: 3549, 2006: 2871 személy.

⁷ Andorka Rudolf. Bevezetés a szociológiába. Bp. Osiris, 2003. 342. old.

⁸ Körtvélyesi Klaudia: A kulturális tényezők szerepe a szlovák-magyar együttélés és jószomszédi kapcsolatok elősegítésében. Pályázati tanulmány. VOX JUVENTAE p. t., Pozsony 2008.

kulturális nevelés segít abban, hogy a tanulók képesek legyenek elfogadni a másságot, mások véleményét, és ha nézetkülönbség alakul ki, azt erőszak nélkül tudják megoldani. Értsék meg, hogy kultúrájuk kommunikációja szükséges, abból előnyt élveznek mind a többségi, mind a kisebbségi kultúra képviselői. Így ugyanis képesek lesznek tiszteletben tartani egymás hagyományait, kulturális örökségét és öntudatát, s teret hagynak a másik kultúra fejlődésének is. Éppen ezért az iskolai nevelés szerves részévé kellene tenni a multikulturális nevelést.

Sajnos, a szlovák iskolarendszer a mai napig monokulturális jellegű, amely a központi tantervek, tankönyvek alkalmazásában nyilvánul meg. Nem veszi figyelembe a nemzeti kisebbségek nyelvhasználatának lehetőségét a régiókban, annak ellenére, hogy a multikulturális nevelés hozzájárulna az iskolarendszer rugalmasabb átalakulásához az adott helyzetben. A pedagógiai multikulturalizmusnak kellene elsősorban szerepet vállalnia a kultúrák közötti falak ledöntésében, megtanítani az együttélés és együttműködés alapjait a más nemzetiségű emberekkel, eltávolítani a gondolkodásmódból az előítéleteket az országban élő kisebbségek iránt. Körtvélyesi Klaudia szerint „a szlovák-magyar viszonylatban nem nehéz megtalálni azokat a közös pontokat, amelyek elősegíthetik az ellentétek feloldását”,⁹ a két nemzethez tartozó polgárok egy államban való békés együttélését. Nemzeteink közös államalakulatban való hosszú történelmi együttélése közös kulturális hagyományt teremtett,¹⁰ amely megtalálható mindkét nép kultúrájában. Meg kell említeni, hogy a Monarchia idején jól működött az ún. cseregerek-rendszer,¹¹ amelynek lényege abban rejlett, hogy két eltérő nemzetiségű család kicserélte azonos korú gyermekét egy bizonyos időre. Ez jó hatással volt a nemzetek közötti toleranciára, mert a gyerekek megismerkedtek a befogadó család szokásaival, elsajátították az országban élő nemzetiségek nyelvét, kultúráját.

A jelenkorban elsősorban a tanár feladata lenne, hogy a közös kulturális értékek előtérbe helyezésével olyan módon képezze tanítványait, hogy azok képesek legyenek elfogadni a kisebbségi kultúrát. A diákoknak a multikulturális nevelés során kellene bemutatni, hogy a szlovákiai magyar kisebbségi kultúra milyen sokoldalú, szerves része országaink kulturális örökségének, függetlenül létrehozójának nemzetiségétől; nem választóvonal, hanem kapocs az emberek között. A multikulturális nevelés során a tanárnak el kellene érnie azt, hogy felkeltse a tanulók érdeklődését a kisebbségi kultúra bármely része – történelme, művészete, zenéje, irodalma, hagyományai, hőseinek élete iránt – ezek bemutatása új, a kultúrájuktól eltérő világot ismertet meg velük. A kisebbségi kultúra megismertetését elősegíti az adott országban a kulturális intézményeik felkeresése is. Célszerű kiállítások látogatásának szervezése is, ahol az adott kultúra további megismerése a cél.

Mindennél fontosabb a diákok saját tapasztalata. Az a diák (akár többségi, akár kisebbségi), aki nem homogén osztályt, iskolát látogat, nagyon sok saját tapasztalatot gyűjthet.¹² Saját bőrén tapasztalhatja meg, hogy mi is az a kulturális kommunikáció, mégpedig azáltal, hogy az osztályát más nemzetiségű tanuló is látogatja, ezzel része lesz a kulturális cserefolyamatnak. A tanuló általában érdeklődő, és szereti, ha ki tudja elégíteni kíváncsiságát. Azzal, hogy a más nemzetiségű osztálytársaival kommunikál, már meg is tette az első lépést a kulturális csere felé. A tanuló érdeklődését felkeltheti a másik fél ruházata, étele, esetleg elszánja magát a másik uzsonnájának megkóstolására – már elindul a multikulturalizmus felé. Ha az első tapasztalatai pozitívak lesznek, akkor a kisebbségi egyénhez való kapcsolatát nem fogja konfliktus beárnyékolni és nyitottabbá válik más kultúrák befogadása iránt.

A következő módon lehet megismerni más nemzeteket, illetve az országban élő nemzetiségeket:¹³

1. Fel kell használni az iskolába járó más nemzetiségű, más állampolgárságú gyerekek beszámolóit saját nemzetükről, esetleg felkérni szüleiket az együttműködésre, nemzetük, kultúrájuk, szokásaik bemutatása során.
2. El lehet látogatni más nemzetek kulturális központjaiba, ahol kiállítások, beszélgetések vagy filmelőadások vannak.
3. Érdemes felkeresni a kisebbségi kultúrát ápolók egyesületeit, ahol bemutatókat tartanak saját kultúrájukból.

⁹ Uo.

¹⁰ A közös kulturális örökségről lásd *Körtvélyesiová, Klaudia*: Od spoločných tradícií k novým vzťahom. In: Kultúra a súčasnosť 4. Zošity č. 9/2006, Szerk. Doc. PaedDr. Peter Andruška PhD. Nitra 2006. 139–141. old.

¹¹ Az ún. cseregerek-rendszerről bővebben uo. 140. old.

¹² Becslések szerint a szlovákiai magyar diákok negyede szlovák iskolát látogat.

¹³ *Cilková, Eva –Schönerová, Petra*: Náměty pro multikulturní výchovu. Portál Praha. 2007. 16. old.

4. Nagyon sok hasznos információt lehet szerezni egy adott országról, nemzetről, annak kultúrájáról az internet segítségével is.

Szlovákiai viszonylatban fontos lenne olyan módszereket kidolgozni, amelyek elősegíthetik a kölcsönös kommunikációt a kisebbségi és a többségi lakosság között, javítanak a kisebbség integrálódását a társadalomba. Jó példa erre a *Hogyan érzik magukat a kisebbség tagjai hazánkban?* elnevezésű gyakorlati módszer, amelynek során a diákoknak lehetőségük van átérezni a kisebbségben élő emberek helyzetét. A gyakorlat során az osztályt csoportokra osztjuk, úgy, hogy mindegyik egy kisebbséget képviseljen. A csoportokon belül megbeszéljük a kisebbség aktuális problémáit, pl. azt, hogy milyen megkülönböztetéseknek vannak kitéve a társadalom többi tagjai által, milyen előítéletek vannak velük szemben, és milyen törvényes védelemre lenne szükségük az állam részéről. Minden csoport feljegyzi kifogásait és elvárásait, majd az osztályon belül előadják érvelésüket a kialakult helyzetről. A felvázolt gyakorlat segít a diákok nézeteinek formálásában, és megkönnyíti leküzdeni előítéleteiket a más identitásokkal szemben.

Az iskolán kívüli multikulturális nevelés keretében fontos szerepet vállalhatnak a kisebbségek társadalmi és kulturális szervezetei. Jó példa erre a CSEMADOK Komáromi Területi Választmányának kezdeményezése az évente megrendezésre kerülő *Multikulti fesztivál*, ahol roma, szlovák és magyar műkedvelők lépnek fel. Az ilyen rendezvények megtanítanak az együttműködésre.¹⁴

Az iskolán kívüli multikulturális nevelés másik lehetősége a *cserkészmozgalom*. A cserkészek saját hagyományaik megőrzése mellett beiktathatják más nemzetek, illetve az országban élő nemzetiségek kultúrájának megismerését is. Véleményem szerint a játékos módszer a legjobb, vagy pedig vetélkedő szervezése: ki tud többet a másik nemzetről. A játék során fel kell használni a történelmi és a természet-tudományi ismereteket is, segédeszközként pedig térkép használata célszerű.

A kisebbségi nemzet kultúrájának megismerése szakkörök (irodalmi, zenei, történelmi) keretén belül lehetséges. Az irodalmi kör munkája során törekedni kell arra, hogy a gyerekeket nemzeti irodalmukon kívül más nemzetek irodalmával, népköltészetével is megismertessük, mivel az is része az emberiség egyetemes kultúrájának. Az olyan írók, mint pl. Balassi Bálint, Mikszáth Kálmán, Bél Mátyás, P. O. Hviezdoslav szerves részét alkotják mindkét nemzet kultúrájának.¹⁵ A szakkörök munkáját színesebbé lehet tenni filmvetítéssel, országaink közös történelmi múltját idéző helyekről, ez felkelti a gyermekek érdeklődését.

Ebből is láthatjuk, hogy a multikulturális nevelés egy fontos téma, a *kulturális cseré* körül forog. Ennek a célnak kell alárendelni az oktatás egészét: a kölcsönös értékessere, a kölcsönös hagyománycsere, a kulturális tárgyak cseréjére – hagyománycsere. Éppen ezért kell előtérbe állítani országaink közös kulturális örökségét, mivel ehhez szorosan kapcsolódik az ország területén élő magyar nemzeti kisebbség kulturális öröksége is. A multikulturális nevelés során ezt a kölcsönhatást kell kiemelni.

A multikulturális nevelés felkészíti a tanulókat arra, hogy képesek legyenek a más nemzetiségű egyéneket elfogadni, hogy elsajátítsák a közös együttéléshez szükséges viselkedési formákat, kialakítsák a megfelelő kommunikációs technikákat és megértsék azt, hogy minden ember tartozik valamely kultúrához, van saját identitása, amelyet nem megváltoztatni kell, hanem megismerni, elfogadni, és ami számukra megfelelő, azt átvenni. Ez okból kifolyólag fontos, hogy nemcsak otthon és az iskolában, hanem az élet minden területén (munkahely, szakkör, társadalmi, kulturális csoportosulás) figyelmet kell szentelni a más kultúrához tartozó személyek beilleszkedésének az adott társadalomba.

Felváztam néhány lehetséges módot annak érdekében, hogy hogyan lehet a más kultúrához tartozó embereket megismerni, harcolni saját előítéleteink ellen, hogy megkönnyítsük számukra a beilleszkedést a többségi környezetbe. A multikulturális nevelés azonban sok akadály leküzdésére kényszerül. Legnehezebb az adott etnikum részére képzett tanárok létszáma, ami napjainkig is megoldatlan probléma. Abban az esetben, amikor a diákokkal más nemzetiségű pedagógus foglalkozik, fennáll a veszélye annak, hogy nem felelnek meg a tanár elvárásainak, ami szintén feszültségekhez vezethet. Véleményem szerint a megoldást három szinten kell elkezdeni: megfelelő törvényi háttér kialakítása, az iskolai multikulturális nevelés bevezetése; multikulturális nevelés az iskolán kívül.

Az első két pontban foglaltakat a politikai vezetés feladatának tartom, mivel a törvényeket Szlovákiában a Szlovák Nemzeti Tanács a kormány javaslata alapján alkotja. Nagyon fontos ebben az esetben a politikai akarat. A multikulturális nevelés bevezetésének szükségességét jelzi a Nyitott Társadalomért

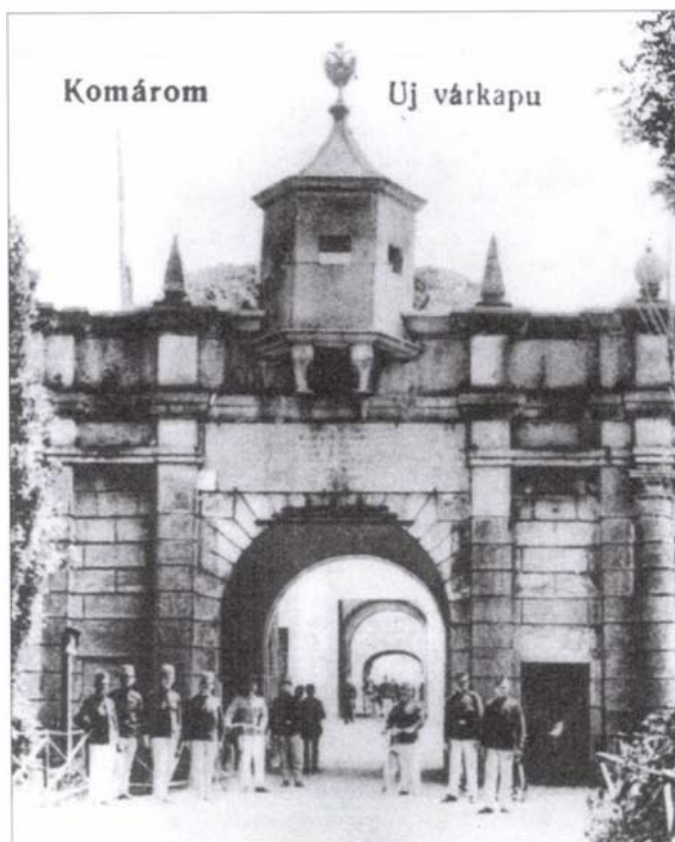
¹⁴ Nagy-Miskó: Nem tartunk a Csemadok-tagság kiöregedésétől. Delta 2008. 01. 07. 12. old.

¹⁵ I.d. *Körvélyeslová* 2006. 141. old.

Alapítvány felkérésére az Etnikum- és Kultúrakutató Központ által készített első reprezentatív felmérés is, amely 2008 márciusában fejeződött be 955 kilencedikes tanuló bevonásával. Arra kérdeztek rá, hogy hogyan vélekednek a Szlovákiában élő, eltérő kultúrájú emberekről. A felmérésből kiderült, hogy a 15 éves tanulók a magyar kisebbséget szeretik a legkevésbé (36,7%-uk negatívan, csak 25%-uk vélekedett pozitívan erről a kisebbségről).¹⁶ Ez a helyzet is igazolja a multikulturális nevelés fontosságát és szükségességét.

Tanulmányomban igyekeztem átfogó képet nyújtani arról, hogy milyen megoldást lehet alkalmazni a más kultúrához tartozó csoportok, főképpen a Szlovákiában élő magyar nemzetiségű kisebbség többségi társadalomba való beilleszkedése érdekében. Céljaim között szerepelt felvázolni a multikulturális nevelés gyakorlati felhasználását, azokat a lehetséges játékos megoldásokat, amelyek mind az iskolában, mind pedig az iskolán kívül, megkönnyítik és elősegítik a különböző emberek közötti szakadék leküzdését. A multikulturális nevelés megfelelő alapot teremthet a más kultúrához tartozókhöz és a Szlovákiában élő kisebbségekhez toleránsabban viszonyuló társadalom kialakításához.

Dr. Sidó Zsolt

¹⁶ Lásd: Centrum pre výskum etnicity a kultúry (CVEK) 2008: Postoje žiakov základných škôl ku kultúrne odlišným skupinám. Prieskum pre Nadáciu otvorenej spoločnosti. 2008. 09. 04. In: www.cvek.sk. Továbbá: *Körtvélyesi* 2008.